

ספר חתומים

וזאת חקת הסוכה במדרש מי יתן עשור מנוחל לא אחר, כ"ל העשך הדבר, הנה ר' משה
הדרשן אמר תבוא חנו ותקנה צנה, ואין מנוחל הא על פרה כצר צורה כלטון, וכ"ל
להסביר הדבר דפ' שתבוא ותקנה צנה האריך יס צה כפרה, ואומר כי על מעשה העגל כתב
הכחשן שעשו מנוחל סכנו כי קציה חנו משגים בעלמנו על הצולס ולריך ע"כ אחד שמספיע
ה' עליו ותחלה ה' משה המנוחל ועכשיו כי צס משה עסן לורה אחרת שישפיע ה' גלי
6 ויהי מנוחל ציכות עיי"ש, וזה שאמרו כי האיש משה לא ידענו מה ה' לו, שלא האמינו
צחורה שצעים שח"ת הוא המנוחל וכל מה שיצור אומר וקיים הקציה ולא לריך מנוחל
ולא האמינו צמשה כי מעלמותו זכה לכל הכ"ל, ח"כ והאיש משה לא ידענו מה ה' לו
שיזכה לכל הכ"ל אלא שכניכול לריך אחר צע"כ שישפיע עליו ויסיגים על תחתונים ח"ו
ועסו העגל, והנה רש"י פ' ויקחו אליך סכל פרה לעולם תקרא פרה שעשה משה, להורות
11 שאנו מודים למשה וכל ח"ה תקרא משה, ח"כ תבוא חנו ותקנה לוח צנה כי צעגל כפרו
צמשה וצפרה הודו צמשה וא"ש ככ"ל, והיינו דברי רמ"ד צעס דויקחו אליך תבוא חנו
ותקנה לוח צנה ולכן ויקחו אליך, וא"ש דצמשה כלטון על הפרה אצל לא סיקראו על סס
משה זה ליה הקציה אחר העגל, והן הן דברי המדרש מי יתן עשור מנוחל לא אחר
דסיינו סכל הפרה יקראו על סס משה וק"ל:

1. עם ישראל מתפאר ואומר "אתה בחרתנו מכל העמים". אני רוצה להראות
דוגמא מעובד כוכבים אחד שהגמ' בקירושין דף ל"א מתפעלת ממנו, אמרנו שם
אמר רב יהודה אמר שמואל שאלו את ר' אליעזר עד היכן כיבוד אב ואם אמר להם
צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון ודמא בן נתינה שמו בקשו
חכמים ממנו אבנים לאפור בששים ריבוא שכו, והי' מפתח מונח תחת מראשותיו
לשל אביו ולא ציערו, לשנה האחרת נתן הקב"ה שכרו שנולדה לו פרה אדומה
בעדרו, נכנסו חכמי ישראל אצלו אמר להם יודע אני בכס שאם אני מבקש מכם
כל ממון שבעולם אתם נותנים לי אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו ממון
שהפסדתי בשביל כבוד אבא" עכ"ל. כאן רואים ההבדל בין יהודי לגוי. על יהודים
כתוב "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בזה יכוזו לו", כשיהודי עושה מצוה
11 לא ימכור המצוה בשביל כל הון דעלמא. והגוי הזה מכר מצוה יקרה כזאת שלא
בכל יום מזדמנת והוא הולך ומוכרה בעד ששים ריבוא שכו. ועוד דבר, כשעברה
כבר שנה או יכול להיות שעברו כבר הרבה שנים, לא כתוב בשנה הבאה אלא
לשנה האחרת, תמיד הוא זוכר שעשה מצוה. כשהארם עושה מצוה, איש המעלה
שוכח מיד שעשה מצוה, כדי שלא יתגאה. והגוי הוא עורנו זוכר שעשה דבר גדול.
14 אנחנו יודעים מגדולי ישראל שתמיד דאגו שעוד לא עשו כלום. כי הטוב שעשו
כבר שכחו, הנפש לא נתמלאה. הנפש של יהודי היא כ"כ גדולה ורחבה כי כל מה
שהוא עושה כלא נחשב אצלו כמו שלא עשה כלום. מי לנו גדול ממשה רבנו
האומר "אתה החילות להראות את עבדך" שזהו רק התחלה, לכן ה' משה רבנו
עניו מכל האדם, כי כל מה שעשה לא זכר.

15 שמעתי בשם רבי משה לייב מסטוב שאמר: בתפילת ר"ה אנו אומרים שהקב"ה
הוא זוכר כל הנשכחות. ופירוש הדברים - כי כשהארם עושה מצוה והוא שוכח
שעשה אותה, או הקב"ה זוכר המצוה. אבל אם האדם זוכר המצוה ומתגאה, אז
הקב"ה כניכול שוכח. ואם האדם עושה עבירה והוא שוכח שעשה עבירה, אז הקב"ה
זוכר. ואם האדם זוכר את העבירה כמו שדוד המלך אמר "וחטאתי נגדי תמיד" אז
הקב"ה שוכח, ורבנו נסים גאון בודוי שלו אמר אין בי לא תורה וכו'.

16 בזה רואים את ההבדל בין יהודי לגוי. בזה אפשר להבין מדוע נתן לו הקב"ה
פרה אדומה? הלא אם רצה הקב"ה לשלם לו שכרו הי' יכול לתת לו רווחים
במסחרו ולא דוקא בפרה אדומה, אלא הקב"ה רצה להראות ההבדל בין יהודי לגוי
שמכר המצוה שלו בעד כסף וגם הוא זוכר תמיד מה שעשה. ראיתי בשם הרכי

31 מקוצק שאומר מדוע נתן לו הקב"ה פרה אדומה כי ה' קטרוג על ישראל שגוי
מקיים כיבוד אב באופן כה נעלה שמפסיד כ"כ הרבה כסף והראו משמים להמקטרג
שהגוי מפסיד הרבה כסף בשביל מצוה שמבינים את טעמה, ואילו היהודים
מוציאים הרבה כסף בשביל מצוה שאין לה טעם מוכן, בשביל חוק פרה אדומה.

Parashas Chukas פרשת חקת

Giving Credit When It Is Due

וְלָמָּה הִבָּאֲתָם אֶת קֶדֶל הַיָּם הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוֹת שָׁמָּה
אֲנַחְנוּ וּבְעֵינֵינוּ

Why have you brought the congregation of Hashem to this wilderness to die there, we and our animals? (20:4)

IF THE OHR HACHAIM HAKADOSH WRITES THAT ALL of the explanations of Moshe's "sin" in the *Mei Merivah* are inadequate, then far be it from us to come up with our own explanations. We would not even be allowed to associate the name Moshe with the concept "sin" if not for the precedent set by the *Rishonim*.

Of all the explanations offered, the Rambam's seems to be one of the harshest.

The Rambam writes that Moshe was punished for rebuking Klal Yisrael too harshly, saying, "Listen now, O rebels" (20:10).

I must stress again that we cannot evaluate Moshe based on our own human emotions, but I think that we can all agree that Moshe had full right to rebuke Klal Yisrael sharply at this point.

Forty years have passed since Klal Yisrael first complained about the lack of water when they left Midbar Sin. If we read the incident there, we see that Moshe did not lose patience with the people at all. He simply cried out to Hashem, relaying the complaints of the nation to Him. Moshe understood the fears of millions of people stranded in the wilderness with-

out water. He understood that they were fearful for their lives and the lives of their children.

Now, however, Moshe had a right to expect better from them. For forty years they had had water at their disposal despite traveling through the arid wilderness. Hashem did not forsake them even once since they complained upon leaving Midbar Sin. Couldn't they have a little bit of patience? Hadn't they learned *anything* in forty years? Certainly Hashem was not about to forsake them now! Why should Moshe be punished for calling them rebels at this point?

The Shemen HaTov points out that there is a slight difference in the wording of Klal Yisrael's complaint forty years prior and their complaint in this week's *parashah*.

In *Parashas Beshalach* they said, "Why is it that you brought us up from Egypt to kill me and my children and my livestock through thirst?" (*Shemos* 17:3).

In this week's *parashah* their rhetoric softened ever so slightly: "Why have you brought the congregation of Hashem to this wilderness to die there, we and our animals" (20:4).

This variance may seem so slight, but it represents progress on the part of the Jewish people. Forty years earlier they accused Moshe of trying to kill them; now they were only complaining that they would die of thirst.

The Rambam teaches us that before rebuking Klal Yisrael and calling them rebels, Moshe should have evaluated their progress a little more precisely, says the *Shemen HaTov*. He should have noticed that they no longer accused him of trying to kill them. At Moshe Rabbeinu's exalted level, failure to appreciate the slight progress of his charges was enough to cost him the right of entry into *Eretz Yisrael*.

This explanation carries a message for every single parent and educator.

When rebbeim and teachers evaluate their class's performance, there will always be one or two (sometimes more) students whom they feel have made little or no progress. It

1 just seems that the child did not learn a word all year, and his or her behavior has not improved, either.

The same is true for parents: Sometimes we feel that our children seem to be regressing instead of progressing.

6 Our natural instinct is to "lay down the law" with our children. We want to rebuke them and make them aware of how frustrated we are at their lack of progress.

11 But before delivering a harsh lecture to a child, we have to evaluate him or her *very* carefully. Is there really no advancement whatsoever? Perhaps this child just isn't capable of progressing at the same rate as others, but is progressing at his or her own rate.

16 If we take the time to assess each child carefully, we will usually find progress even in the children who give us the most difficulty. And despite all the frustration we feel from such children, we have to be willing to give credit when credit is due, and compliment them whenever they act positively.

ויאמר ה' אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם בי לחקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם (כ, יב).

ואפשר לומר על פי מה שכתוב בספרים הקדושים לפרש מקרא קודש

יש פרשת מטות (במדבר ל, ג) "לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה"י, שלפי פשוטו של מקרא דקאי על נדרים ושבועות נראה ככפל לשון, שהרי "ככל היוצא מפיו יעשה" היינו "לא יחל דברו". אלא בא הכתוב ללמד אותנו שהשי"ת מתנהג עמנו מדה כנגד מדה, ועל כן אם אנו מעריכים ומחשיבים את

הדיבור שלנו לדבר בלשון נקיה, ונוזהרים מלדבר דברי ליצנות ולשון הרע, רכילות ושקר או דברי נבלה ודברים בטלים, אז גם הקב"ה מעריך ומחשיב את דבורינו כשאנו מתפללים אליו, והוא עונה ומקבל את תפלינו ברחמים וברצון.

שנמקבל תפילותיו, כמו אחר חטא העגל ואחר חטא המרגלים, ומאי שנא הכא כשהתפלל ליכנס לארץ לא הועילו תפילותיו.

ובאמת צריכים להבין בכלל מה שאנו מתפללים תמיד על דברים שונים ואין אנו נענים, הלא כתיב (דברים י, יז) "ומי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו", ואם כן היה לנו להענות בכל פעם שאנו קוראים אל ה'.

והנה נחלקו המפרשים בגוף החטא של מי מריבה, מה היה החטא. יש אומרים שהחטא היה מה שהכה משה את הסלע במקום לדבר אליו, ועבר על מה שאמר לו השי"ת "ודברתם אל

לכאורה מוכח מן הפסוק, שהסיבה שלא נכנס משה לארץ ישראל היה החטא של מי מריבה, וכן מפורש בעוד כמה מקראי קודש.

אבל קשה על זה מפירוש רש"י בפרשת שמות, כשהקשה משה לשאול "למה הרעתה לעם הזה" (שמות ה,

כב), השיב לו הקב"ה "עתה תראה אשר אעשה לפרעה וגו' (שם ו, א), ופירש רש"י, הרהרת על מדותי, לא כאברהם שאמרתי לו "כי ביצחק יקרא לך זרע" (בראשית כא, יב), ואחר כך אמרתי לו העלהו לעולה (שם כב, ב), ולא הרהר אחרי. לפיכך 'עתה תראה', העשוי לפרעה תראה, ולא העשוי

למלכי שבעה אומות כשאביאם לארץ, עכ"ל. הרי נראה שכבר נגזר על משה שלא יכנס לארץ ארבעים שנה לפני חטא מי מריבה, עוד בהיותו במצרים.

וכן יש להבין מה שמצינו בריש פרשת ואתחנן שהתפלל משה

הסלע" (במדבר כ, ח). ויש מפרשים שהחטא היה מה שכעס משה ואמר לבני ישראל "שמעו נא המורים" (שם שם, י). ונראה להסביר איך עולים דברי שניהם בקנה אחד, ובאמת אלו ואלו דברי אלקים חיים, ומר אמר חדא ומר

(4)
72

סי' ט"ז

(3)

שהכה משה את הסלע במקום לדבר אליו, אלא שההכרח להכותו נמשך ממה שכעס ואמר "שמעו נא המורים".

אבל האמת היא שכבר נגזר על משה שלא יכנס לארץ ארבעים שנה לפני כן כשהקשה לשאול "למה הרעתה לעם הזה", אלא שגזירה זו היה יכול משה לבטל על ידי תפלה, אבל מכיון שלפי מדריגתו פגם דיבורו במי מריבה באמרו "שמעו נא המורים", שוב לא נתקבלו תקט"ו תפילותיו לבטל הגזירה.

ואם נאמרו הדברים במשה רבינו, אנו מה נענה אבתריה. אם רוצים אנו שיעריך ויחשיב השי"ת את תפילתו לקבלם ברחמים וברצון, צריכים אנו מתחילה להעריך ולהחשיב את דיבורינו בסור מרע ועשה טוב, להשתמש עם לשוננו רק כרצונו ית', ואז נזכה שיתקבלו תפלותינו להענות בדבר ישועה ורחמים בבני חיי ומזוני רויחא, ובעיקר לישועתן של ישראל בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

(ה) כי אין לחם ואין מים. יש לתמוה והלא המן יורד להם בכל יום, גם רבוי המים היה להם מנס הסלע שנתחדש להם עתה. אבל זו היתה תלונתם, אמרו: הנה ענינו משונה, אין לנו לחם ומים כשאר האומות, כי שאר האומות אם היו זכאין או חייבין יש להם לחם לשובע ואין צריך לומר המים, אבל אנו עיקר כל הנהגותינו ומאכלנו ומשתנו

בענין מחודש, כי אין לנו לחם ביום אחד לימים הרבה כשאר האומות שנפשם שבעה בספוק המזון שרואין בין ידיהם ועממם, ואינו עמנו כי אם דבר יום ביומו, ואפילו המים שהו הפקר לכל העולם ואין לאדם מחיה וולתם כבר נסתלקו ממנו כשמתה מרים שנסתלק הבאר⁵¹, ומאחר שכל ענינינו נמשכין אחר העונש והשכר, הנה אנו מחודשים בהנהגה יותר משאר האומות. ועוד כי אותו הלחם הבא אלינו דבר יום ביומו, לחם קלוקל הוא, ועתיד הוא להתקלקל בבני מעים⁵², ונפשנו קצה בו, וכי יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא⁵³. וזו היא הדבה שהוציאו במן שהיה להם לכבוד ומעלה היו נותנין בו דופי, כי למעלה דור המדבר שהיו כמלאכי השרת היה המן בא להם דבר יום ביומו, כדי שיהיו עיניהם תלויות תמיד אל ה' כענין שכתוב: הנה כעני עבדים אל יד אדוניהם וגו'⁵⁴, והענין היה להם להרגיל נפשם במדת הבטחון והאמונה בשם יתברך⁵⁵, ולפי שחטאו בהוצאת דבה וענשו בעונש נחש המוציא דבה, זהו שכתוב: וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים⁵⁶, ודרשו רז"ל⁵⁷: יבא נחש שאוכל מינין הרבה וכלם בפיו טעם אחד ויפרע מאוכלי המן שאוכלין מין אחד וטועמין מינין הרבה. ועוד שנענשו בעונש זה, כי הנחשים האלו שנענשו בהם היו הנחשים עצמן שהיו במדבר למינין הרבה, הוא שכתוב: המוליכך במדבר הגדול והנורא וגו'⁵⁸, וכל ארבעים שנה לא נזוק בהם אחד מישראל, שהיה ענו אחד * משבעה עננים לפניו והורג נחשים ועקרבים שלא יזיקום, והיה הענן ההוא מיוחד לפלא הזה, ועכשני בשנת הארבעים כשהוציאו דבה בדבר שהוא להם מדה טובה ומעולה שנת הקב"ה בהם את הנחשים השרפים, וזהו שלא אמר וישלח ה' בעם נחשים שרפים אלא הנחשים השרפים שבמדבר, כלשון: הנני משליח בך את הערוב⁵⁹, כלומר הערוב שבמדברות, כי לא היה בריאת חדשה לשעה אלא שכבר היו הנחשים והערוב במדבר⁶⁰. והיה מספיק הנחשים והוסיף את השרפים, קרי ביה: השרופים, השרופים, ומפני שעד עכשיו היה הענן שורפם כדי שלא יזיקו לישראל ואז היו השרופים, וכיון שחטא ישראל היו הם השרופים. וענין בלחם הקלוקל לשון בזוי הוא, קל⁶¹ שבקלים.

אבל כשאדם מחלל את דבריו לדבר דברים בטלים או אסורים ח"ו, אז מראה האדם שאינו מעריך ומחשיב את דבריו, וממילא גם הקב"ה אינו מעריך ומחשיב את דבריו כשמתפלל אליו. והיינו מאמר הכתוב "לא יחל דברו", לא יחלל את דבריו בדברים בטלים או אסורים, ואז יכלל היוצא מפיו של האדם בתפלתו, יעשה הקב"ה.

ולפי זה מסביר הכת עין למה הכה משה רבינו את הסלע במקום לדבר אליו. שמכיון שכעס משה ואמר "שמעו נא המורים", הרגיש משה שלפי מדריגתו נפגם דיבורו על ידי זה, וממילא שוב אין לדיבורו הכח להוציא מים מן הסלע. כי אף שפעל כח דיבורו בתפילתו אחר חטא העגל והמרגלים, היה זה קודם שפגם דיבורו ב'שמעו נא המורים', אבל עכשיו שנפגם דיבורו, שוב לא יועיל להוציא מים מן הסלע, ועל כן הוצרך להכותו ונמצא שאלו דברי אלהים חיים, שהחטא של מי מריבה היה מה

(4)

1 ודאי שלא היה מחזיק עצמו רבי חנינא דנפיש זכותיה כל כך
מתורתו ומעשיו הטובים המרבים, עד שבפערם היה סמוך לבו
שלא ישלט בו פעלת הכשפים, אבל הענין כמו שכתבתי לעיל,
כיון שבאמת אין בכחות המרפכה טמאה שום כח מעצמם חלילה,
אלא שהוא יתברך קבע כחם למעלה מכחות טבעי הכוכבים
ומזלות, כדי שעל ידי זה יהא ביכולתם לעשות פעלות, אף גם
לשנות סדרי טבעי המזלות, ובלתו יתברך הם אפס ותהו. ולכן גם
רבי חנינא, לא שבטח על זכות קדשת תורתו ומעשיו המרבים, רק
שידע ושער בנפשו, שזאת האמונה קבועה בלבו לאמתה, שאין
עוד מלבדו יתברך שום כח כלל, והרביק עצמו בקדשת מחשבתו
לבצל הכחות כלם, אדון יחיד המלא כל עלמיו, ואין כאן שום
שליטה ומציאות כח אחר כלל, לכן היה נכון לבו בטוח בזה, שלא
ישלטו עליו פעלות הכשפים הנמשכים מכחות המרפכה טמאה, זה
שאמר לא מסתייעא מילתיה, "אין עוד מלבדו" כתיב:

16 ובאמת הוא ענין גדול וסגולה נפלאה, להסיר ולבטל מעליו כל
דינין ורצונות אחרים, שלא יוכלו לשלט בו ולא יעשו שום רשם
כלל, כשהאדם קובע בלבו לאמר, הלא ה' הוא האלקים האמתי,
ואין עוד מלבדו יתברך שום כח בעולם וכל העולמות כלל, והכל
מלא רק אחדותו הפשוט יתברך שמו, ומבטל בלבו בטול גמור,
ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון בעולם, ומשעבד ומרפק טהר
מחשבתו רק לאדון יחיד ברוך הוא, כן יספיק הוא יתברך בידו,
שממילא יתבטלו מעליו כל הכחות והרצונות שבעולם, שלא יוכלו
לפעל לו שום דבר כלל.

24 הגה"ה וזהו ענין מאמרו ז"ל במשנה ר"ה (כ"ט א) "עשה לה שרה"
(במדבר כא) וכו', וכי נחש ממית או נחש מחיה, אלא בזמן שישראל מסתכלין
כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים וכו', רצה לומר כשהסתכלו
כלפי מעלה להנחש השרה, והתבוננו בכחו הרע, ועם כל זה בטלוהו מלבם ולא

השגיחו על כחו הנורא, ושעבדו את לבם באמת רק לאביהם שבשמים לבד, היו
מתרפאין, והוא אמת ענין המתקת כחות הדינים בשרשם, ויהא מבאר למכיו:

1 הנה הרוצה לפקח על עצמו, שמים הנה ההשקפות הצריכות
לו. האחת, שיתבונן מהו הטוב האמתי שיבחר בו האדם,
והרע האמתי שיניס ממנו. ² והשנית, על המעשים אשר
הוא עושה לראות אם הם מקלל הטוב או מקלל הרע. וזה,
בשעת מעשה ושלא בשעת מעשה. בשעת מעשה, שלא יעשה
שום מעשה מבלי שישקול אותו במאנו זאת הדיעה. ושלא
בשעת מעשה, שיעלה לפניו זכרון כלל מעשיו וישקול אותם
כמורכב במאנו המשקל הזה לראות מה יש בו מהרע למען
יחיה אותו, ומה מן הטוב להתמיד בו ולהתחזק בו. ואם
ימצא בהם מן הרע, או יתבונן ויחקור בשכלו איזה תחבולה
יעשה לסיר מן הרע ההוא ולטהר ממנו. ודבר זה הודיענו
חכמינו זכרונם לברכה באמרו (עירובין יג. ב): "נוח לו
לאדם שלא נברא יותר משנברא, ועכשו שנברא יפשפש
במעשיו, ואפא דאמרי 'משמש במעשיו'. ותרצה ששני
הלשונות הם שתי אזהרות טובות ומזעילות מאד. כי הנה
הפשפש במעשים הוא לחקור על כלל המעשים ולהתבונן
בו, הנמצא בהם מעשים אשר לא יעשו אשר אינם הולכים

על פי מצות ה' וחקיו, כי כל אשר ימצא מאלה יבצרם
מן העולם. אף המשמוש הוא החקירה אפלו במעשים הטובים
עצמם, לחקור ולראות היש בענינם איזה פניה אשר לא
טובה או איזה חלק רע שיצטרך להסירו ולבצרו. והרי זה
במשמש כנגד לבחון הטוב וחק הוא או חלש ובלוי, כן
משמש במעשיו לבחון תכונתם בתכלית ההבחנה עד שישאר
זך ונקי.

26 כלל הדבר, יהיה האדם מעין על מעשיו כלם ומפקח על כל
דרכיו שלא להניח לעצמו הרגל רע ומדה רעה כל-שכן עברה
ופשע. והנני רואה צרך לאדם שיהיה מרדקק ושוקל דרכיו
דבר יום ביומו בפסוקים הגדולים אשר יפלוסו תמיד כל
עסקיהם למען לא יתקלקלו, ויקבע עתים ושעות לזה שלא
יהיה משקלו צראי, אלא בקביעות גדול, כי רב התולדה
הוא.

והחכמינו זכרונם לברכה הורינו בפרוש צרך החשבון הזה.
והוא מה שאמרו ז"ל (בבא בתרא עח. ב): "על-כן יאמרו
המושלים בואו חשבון" (במדבר כא. כז): "על-כן יאמרו
המושלים ביצורם, בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה
כנגד שכרה ושכר עברה כנגד הפסדה וכו'.

27 וזה, כי העצה האמתית הזאת, לא יוכלו לתת אותה ולא
לראות אמתה אלא אותם שכבר יצאו מתחת יד יצורם ומשלו

בו, כי מי שהוא עדין חבוש במאסר יצרו, אין עיניו רואות
האמת הזאת ואינו יכול להפירה, כי היצר מסמא את עיניו
ממש, והנה הוא כהולך בחשך שיש לפניו מכשולות ואין
עיניו רואות אותם. והוא מה שאמרו ז"ל (בבא מציעא פג.
ב): "תשת חשך ויהי לילה (תהלים קד. כ), זה העולם הזה,
שדומה ללילה". והבן כמה נפלא המאמר האמתי הזה למי
שמעמיק להבין בו. כי הנה חשך הלילה שני מיני טעיות
אפשר לו שיגרום לעין האדם: או יכסה את העין עד שלא
יראה מה שלפניו כלל, או שיטעה אותו עד שיראה לו עמוד
כאלו הוא אדם, ואדם כאלו הוא עמוד. בן חמריה ונשמיות
העולם הזה, הנה הוא חשך הלילה לעין השכל, וגורם לו שמי
טעיות: האחת, אינו מניח לו שיראה המכשולות שבדרך
העולם, ונמצאים הפתאים הולכים לבטח ונופלים ואובדים
מבלי שהגיע פחד תחלה. והוא מה שאמר הפתוב (משלי ד.
יט): "דרך רשעים באפלה לא ידעו כמה יכשלו", ואומר (שם
כב. ג): "צרום ראה רעה ונסתר ופתים עברו ונענשו", ואומר
(שם יד. טז): "וכסיל מתעבר ובוטח", כי לבס בריא להם
כאולם, ונופלים טרם ידעו מהמכשול כלל. והטעות השני
והוא קשה מן הראשון, הוא שמטעה ראיתם עד שרואים הרע
כאלו הוא ממש טוב, והטוב כאלו הוא רע, ומתוך כך
מתחזקים ומחזקים מעשיהם הרעים. כי אין די שחסרה מהם
ראית האמת לראות הרעה אשר נגד פניהם, אלא שגורמה
להם למצוא ראיות גדולות ונכונות מוכיחים לסברותיהם
הרעות ולדעותיהם הכוזבות, וזאת היא הרעה הגדולה
המלפפם ומביאתם אל באר שחת. והוא מה שאמר הפתוב
(ישעיה ו. י): "השמן לב-העם הזה ואזניו הכבד ועיניו
השע פן וגו'. וכל זה מפני היותם תחת החשך וכבושים
תחת ממשלת יצרם. אך אותם שכבר יצאו מן המאסר הזה,
הם רואים האמת לאמתו ויכולים לעצן שאר בני-אדם
עליו.

הא למה זה דומה? לבן המבוכה, הוא הן הנסוע לצחוק,
הידוע אצל השרים, שהנטיעות עשויות פתלים פתלים, וביניהם
שבילים רבים נבוכים ומעורבים, כלם דומים זה לזה,
והתכלית בם הוא להגיע אל אכסדרה אחת שבאמצעם.
ואמנם השבילים האלה מהם ישרים ומגיעים באמת אל
האכסדרה, ומהם משגים את האדם ומרחיקים אותו ממנה.

(15) מ

ואמנם ההולך בין השבילים הוא לא יוכל לראות ולדעת כלל
אם הוא בשביל האמתי או בכוזב, כי כלם שווים ואין הפרש
ביניהם לעין הרואה אותם, אם לא שידע הדרך בבקיאיות
וטביעות עין שכבר נכנס בם והגיע אל התכלית שהוא
האכסדרה. והנה העומד כבר על האכסדרה הוא רואה כל
הדרכים לפניו ומבחין בין האמתיים והכוזבים, והוא יכול
להזהיר את ההולכים בם, לומר: זה הדרך לכו בו! והנה, מי
שירצה להאמין לו, יגיע למקום המיעד. ומי שלא ירצה
להאמין וירצה ללכת אחר עיניו, ודאי שישאר אובד ולא
יגיע אליו.

כן הדבר הזה: מי שעדין לא משל ביצרו, הוא בתוך השבילים,
לא יוכל להבחין ביניהם. אך המושלים ביצרם שכבר הגיעו
אל האכסדרה, שכבר יצאו מן השבילים ורואים כל-הדרכים
לעיניהם בברור, הם יכולים לעצן למי שירצה לשמוע,
ואליהם צריכים אנו להאמין.

ואמנם מה היא העצה שהם נותנים לנו? בואו חשבון, בואו
ונחשב חשבוננו של עולם, כי כבר הם נסו וראו וידעו שזה
לבדו הוא הדרך האמתי להגיע האדם אל הטובה אשר הוא
מבקש ולא זולת זה.

כללו של דבר: צריך האדם להיות מתבונן בשכלו תמיד בכל
זמן ובזמן קבוע לו בהתבוננו, מה הוא הדרך האמתי לפי חק
התורה שהאדם צריך לילך בו. ואחר כך יבוא להתבונן על
מעשיו אם הם על הדרך הזה אם לא, כי על ידי זה ודאי
שיהיה לו נקל לשהר מקל רע ולישר כל דרכיו. וכמו
שהכתוב אומר (משלי ד. כו): "פלא מעגל רגלך וכל-דרכיך
יכנו", ואומר (איכה ג. מ): "נחפשה דרכינו ונחקרה
ונשובה עד ה'".